

وجود ناکارآمدی‌ها، نارضایتی‌ها یا اختلاف نظرها درباره‌ی اداره‌ی امور کشورها امری طبیعی است. اگر برای مردم در حکومت سهمی مستمر در نظر بگیریم و اگر نگاهی واقع‌بینانه به حکومت داشته باشیم که ممکن است در مسیر خطا گام بردارد؛ پیش‌بینی راه‌هایی برای اعتراض و اعلام نظر جزو بایسته‌هاست. به نظر می‌رسد این دو نکته مورد تأیید و تأکید اعضای خبرگان قانون اساسی بوده است؛ چراکه تلخی استبداد خاطرۀ سنگین و نزدیکشان بود. آن‌ها اداره‌ی حکومت را در غیاب مردم تصور نمی‌کردند و حکومت را برکنار از خطا و بی‌نیاز از نظارت نمی‌دیدند؛ زیرا این نگاه در مذاکرات مربوط به اصل ۲۷ قانون اساسی نمود و بروز یافته است.

دعوت به اصل ۲۷ جلوه‌ای از دعوت به بازگشت به قانون اساسی است، بازگشت به مردم، بازگشت به نگاه واقع‌بینانه به حکومت. امروز در حال تجربه‌ی این واقعیت هستیم که با تحمل نکردن دشواری‌های تحقق این اصل، به ناچار باید سنگینی بیشتر اعتراضات نابسامان و اغتشاش‌های خسارت‌بار را تحمل کنیم. مرور آنچه خبرگان اساسی در نظر داشتند، به تنظیم نگاه امروز ما کمک خواهد کرد. ما به عنوان بخشی از راه‌حل و راهی برای پیشگیری از خسارت بیشتر به اصل ۲۷ قانون اساسی نیاز داریم.

در انتهای جلسه بیست و هشتم مجلس خبرگان قانون اساسی، اصل مربوط به آزادی اجتماع و راهپیمایی مطرح می‌شود که ناتمام می‌ماند. بررسی اصل ۲۷ قانون اساسی با این جمله شهید بهشتی آغاز می‌شود که «اصل ۳۱ چیزی نیست، ساده است.» که کریمی^۱ می‌گوید: «اولش چیزی نیست، بعد چیزها از آن درمی‌آید.»

**جلسه ۲۶ مورخ
۱۳۵۸/۶/۳۱
(جلسه عصر)**

متن به این شرح قرائت می‌شود: «تشکیل اجتماعات و راهپیمایی‌ها بدون حمل سلاح و با اعلام قبلی در خیابان‌ها، میدان‌ها و مراکز عمومی آزاد است، به شرط آنکه مخل امنیت و نظم عمومی برخلاف مبانی اسلام نباشد. دولت باید امنیت اجتماع‌کنندگان و مراکز و مسیرها را تضمین کند و از درگیری‌های خشونت‌بار جلوگیری کند.» در ادامه، متن پیش‌نویس هم خوانده می‌شود: «تشکیل اجتماعات مسالمت‌آمیز آزاد است. مقررات مربوط به اجتماع و راهپیمایی در خیابان‌ها و میدان‌های عمومی به موجب قانون معین می‌شود.» منتظری^۲ پیشنهاد حذف دو قید «بدون حمل سلاح» و «با اعلام قبلی» را مطرح می‌کند که رحمانی^۳ می‌گوید: «حمل سلاح برای اجتماع‌کنندگان و اشخاصی که راهپیمایی می‌کنند، ذاتاً خطرناک است.»

متن اصل ۲۷ قانون اساسی به این صورت قرائت شد: «تشکیل اجتماعات و راهپیمایی آزاد است. مقررات مربوط به نظم راهپیمایی و اجتماع در خیابان‌ها و میدان‌های عمومی به موجب قانون معین می‌شود.»

**جلسه ۲۸ مورخ
۱۳۵۸/۷/۱
(عصر)**

این پیشنهاد مطرح شد که به اجازه قبلی تصریح شود به این صورت که «تشکیل اجتماعات و راهپیمایی با اجازه قبلی آزاد است.» بهشتی^۴ در پاسخ و در مقام توضیح این اصل می‌گوید: «این درست برخلاف آن چیزی است که مورد نظر ماست. اجتماعات و راهپیمایی‌ها اگر در خیابان‌ها و معابر عمومی باشد باید مقرراتی داشته باشد، منهای این می‌خواهیم بگوییم آزاد است... مثلاً می‌خواهند در مسجد یک بحث سیاسی بکنند، خود شما مثلاً می‌خواهید بعد از نماز منبر بروید و بحث سیاسی بکنید، این اجازه و اعلام قبلی هم نمی‌خواهد. راهپیمایی هم فقط در حدی است که بخواهد در معابر عمومی و میدان‌ها باشد. به‌رحال اجتماعات و راهپیمایی اگر در خیابان‌ها و معابر عمومی و میدان‌ها باشد، باید